

ชื่อผลงานวิจัย (ไทย)

รายงานการวิจัยและพัฒนารูปแบบการพัฒนาครูและผู้บริหารสถานศึกษาแบบใช้โรงเรียนเป็นฐานในโรงเรียนขนาดเล็ก ระยะที่ ๒ จังหวัดนครศรีธรรมราช

ชื่อผลงานวิจัย (อังกฤษ)

-

ชื่อนักวิจัย

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา

ปีที่ผลงานวิจัยเสร็จ

2556

ประเภทของงานวิจัย

ครูและบุคลากรทางการศึกษา

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาบริบทและความต้องการจำเป็นในการพัฒนาครูและผู้บริหารสถานศึกษาในโรงเรียนขนาดเล็กในจังหวัดนครศรีธรรมราช 2) ศึกษาองค์ความรู้เกี่ยวกับพัฒนาครูและผู้บริหารสถานศึกษาโดยใช้โรงเรียนเป็นฐานจากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง 3) วิจัยและพัฒนารูปแบบการพัฒนาครูและผู้บริหารสถานศึกษาแบบใช้โรงเรียนเป็นฐานในโรงเรียนขนาดเล็กในจังหวัดนครศรีธรรมราช 4) ทดลองใช้รูปแบบการพัฒนาครูและผู้บริหารสถานศึกษาแบบใช้โรงเรียนเป็นฐานในโรงเรียนขนาดเล็กในจังหวัดนครศรีธรรมราช 5) เพื่อประเมินผลการทดลองใช้รูปแบบการพัฒนาครูและผู้บริหารสถานศึกษาแบบใช้โรงเรียนเป็นฐานในโรงเรียนขนาดเล็กในจังหวัดนครศรีธรรมราช และ 6) เพื่อถอดบทเรียนการทดลองใช้รูปแบบการพัฒนาครูและผู้บริหารสถานศึกษาแบบใช้โรงเรียนเป็นฐานนโรงเรียนขนาดเล็กในจังหวัดนครศรีธรรมราช

กลุ่มเป้าหมาย เป็นโรงเรียนขนาดเล็กสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครศรีธรรมราช เขต 4 จำนวน 5 แห่ง ได้แก่ 1) โรงเรียนบ้านทุ่งชน 2) โรงเรียนบ้านอินทนิล 3) โรงเรียนบ้านน้ำขาว 4) โรงเรียนบ้านทุ่งชันหมาก และ 5) โรงเรียนวัดสโมสร
กระบวนการวิจัย ประกอบด้วย 1) ขั้นเตรียมการวิจัย 2) ขั้นพัฒนาและตรวจสอบรูปแบบ 3) ขั้นปรับปรุงรูปแบบ 4) ขั้นการทดลองใช้รูปแบบ และ 5) ขั้นการสรุปผลการใช้รูปแบบ

เครื่องมือการวิจัย ได้แก่ 1) แบบสอบถามบริบทและความต้องการจำเป็นในการพัฒนาของโรงเรียน 2) แบบตรวจสอบรูปแบบการพัฒนาครูและผู้บริหารสถานศึกษา 3) แบบประเมินความรู้ ทักษะ และเจตคติต่อประเด็นและกิจกรรมการพัฒนาตามรูปแบบของผู้บริหาร ครู ผู้ปกครอง กรรมการสถานศึกษาและชุมชน 4) แบบสอบถามความพึงพอใจต่อการพัฒนาในประเด็นที่เป็นเป้าหมาย 5) แบบสอบถามความคิดเห็นต่อการเข้าร่วมโครงการในภาพรวม การวิเคราะห์ข้อมูลใช้การวิเคราะห์ค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการทดสอบค่าที (t-test)

📄 คำสำคัญ

การพัฒนาครูและผู้บริหารสถานศึกษาแบบใช้โรงเรียนเป็นฐาน, รูปแบบการพัฒนาครูและผู้บริหารสถานศึกษาแบบใช้โรงเรียนเป็นฐาน, คุณภาพของรูปแบบการพัฒนาครูและผู้บริหารสถานศึกษาแบบใช้โรงเรียนเป็นฐาน, การประเมินความสำเร็จของรูปแบบการพัฒนาครูและผู้บริหารสถานศึกษาแบบใช้โรงเรียนเป็นฐาน, ครูและผู้บริหารสถานศึกษาโรงเรียนขนาดเล็ก

📄 ความเป็นมา/หลักการและเหตุผล

ครูและผู้บริหารสถานศึกษาในโรงเรียนขนาดเล็กถือเป็นกลุ่มที่ด้อยโอกาสทางวิชาชีพ เพราะสถานที่ทำงานส่วนใหญ่อยู่ห่างไกลความเจริญ มีข้อจำกัดด้านบุคลากร ทรัพยากร ขาดความก้าวหน้าในหน้าที่การงาน ครูและผู้บริหารสถานศึกษาบางคนหลีกเลี่ยงการไปปฏิบัติงานในโรงเรียนขนาดเล็ก เพราะเกรงจะขาดโอกาสในด้านต่างๆ ครูขาดขวัญและกำลังใจในการปฏิบัติงาน จึงทำให้คุณภาพการศึกษาของโรงเรียนขนาดเล็กในชนบทกับโรงเรียนขนาดใหญ่มีมาตรฐานของโรงเรียนที่แตกต่างกันมาก จากผลการประเมินของสำนักงานมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (สมศ.) พบว่าคุณภาพของนักเรียนในโรงเรียนขนาดเล็กมีปัญหาคือมีโรงเรียนที่ไม่ผ่านเกณฑ์การประเมินของ สมศ. ในรอบที่ 2 มากกว่า 500 โรงเรียน โรงเรียนเหล่านี้ต้องการความช่วยเหลืออย่างเร่งด่วน โดยเฉพาะการพัฒนาครูและผู้บริหารสถานศึกษา และเป็นความจำเป็นในระดับต้นๆ เพราะการมีครูที่มีคุณภาพย่อมส่งผลต่อการเรียนการสอนที่มีคุณภาพ

การพัฒนาครูและผู้บริหาร ส่วนใหญ่ใช้วิธีการฝึกอบรมแบบเหมารวม โดยให้วิทยากรบรรยาย หรือการจัดประชุมกลุ่มย่อย และสรุปความคิดเห็นต่อที่ประชุมใหญ่ การดำเนินการจัดอบรมแต่ละครั้งต้องใช้งบประมาณจำนวนมาก เพราะเป็นการจัดอบรมพัฒนาตามโรงแรมขนาดใหญ่ๆ ในเมืองหรือตามมหาวิทยาลัย ค่าใช้จ่ายจึงหมดไปกับค่าเดินทาง ค่าที่พัก และค่าอาหาร เนื่องจากมีจำนวนผู้เข้ารับการอบรมแต่ละครั้งเป็นจำนวนมาก วิธีการบรรยายของวิทยากรเป็นการถ่ายทอดความรู้ ประสบการณ์ในลักษณะการสื่อสารทางเดียว เนื้อหาสาระของการฝึกอบรมนั้นผู้จัดอบรมที่ส่วนใหญ่เป็นหน่วยงานในส่วนกลาง เป็นผู้กำหนดเรื่องที่จะอบรม บางครั้งเรื่องที่อบรมห่างไกลจากเหตุการณ์ความเป็นจริงจากห้องเรียน และการอบรมมีผลกระทบต่อนักเรียน เพราะครูต้องทิ้งนักเรียนมาอบรม หลังจากการอบรมขาดการติดตามประเมินผลการนำความรู้ที่ได้จากการอบรมไปใช้ ผู้เข้ารับการอบรมจะมีความสนใจมากหากเรื่องอบรมมีความเกี่ยวข้องกับการเพิ่มวิทยฐานะของครู ทำให้การอบรมมุ่งประโยชน์ของครูมากกว่าการนำผลการอบรมมาใช้แก้ปัญหาการเรียนการสอน

ในการพัฒนาครูและผู้บริหารสถานศึกษาโรงเรียนขนาดเล็กจำเป็นต้องหารูปแบบการพัฒนาที่เหมาะสมและแตกต่างไปจากโรงเรียนขนาดอื่นๆ เนื่องจากโรงเรียนขนาดเล็กมีครูไม่ครบชั้นหรือครูมีจำนวนจำกัด การอบรมพัฒนาครูที่ผ่านมาดังกล่าวข้างต้นทำให้นักเรียนถูกทอดทิ้งทั้งที่มีครูไม่ครบชั้น ขาดการสอนทดแทน ทำให้มาตรฐานด้านคุณภาพการศึกษามีช่องว่างห่างออกไปอีก ปัญหาดังกล่าวจะมีการศึกษาวิธีการพัฒนาครูโดยใช้พื้นที่การปฏิบัติงานเป็นสถานที่พัฒนาแทนการออกไปนอกโรงเรียนในหลากหลายพื้นที่

สำหรับพื้นที่จังหวัดนครศรีธรรมราชนั้นมีจำนวนโรงเรียนขนาดเล็กมากกว่า 300 แห่ง กระจายอยู่ทุกเขตพื้นที่การศึกษา ส่วนใหญ่เป็นโรงเรียนที่จัดตั้งขึ้นโดยผู้คนในชุมชนนานกว่า 40 ปี ซึ่งยังเป็นพื้นที่ที่ห่างไกลชุมชนเมือง การคมนาคมไม่สะดวก ปัจจุบันชุมชนรอบโรงเรียนมีความเจริญมากขึ้น การคมนาคมสะดวกมากขึ้น ทำให้ผู้ปกครองส่วนใหญ่นิยมส่งบุตรหลานไปเรียนในโรงเรียนที่ตั้งอยู่ในเขตชุมชนเมือง เนื่องจากเห็นว่าโรงเรียนขนาดใหญ่ในชุมชนเมืองมีความพร้อมมากกว่าและมีการเรียนการสอนที่ดีกว่า ทำให้โรงเรียนในพื้นที่ที่มีจำนวนนักเรียนลดลงกลายเป็นโรงเรียนขนาดเล็กที่มีข้อจำกัดด้านบุคลากร ทรัพยากรแม้ว่าชุมชนโดยเฉพาะครอบครัวของผู้จัดตั้งโรงเรียนจะให้การสนับสนุนเป็นอย่างดีแต่ยังมีปัญหาด้านคุณภาพการเรียนการสอน ผลสัมฤทธิ์และคุณลักษณะของผู้เรียนส่วนใหญ่ต่ำกว่าเกณฑ์มาตรฐานระดับประเทศ จึงทำให้มีแนวคิดในการยุบ เลิกโรงเรียนขนาดเล็กเกิดขึ้นในช่วงที่ผ่านมาโดยพิจารณาถึงความคุ้มค่าของงบประมาณที่ต้องจัดสรรให้กับโรงเรียนขนาดเล็ก อย่างไรก็ตามการยุบโรงเรียนขนาดเล็กไม่ได้เป็นการแก้ปัญหาคุณภาพโรงเรียนขนาดเล็ก ในทางกลับกันอาจเป็นการก่อให้เกิดปัญหาอื่นๆ ตามมาโดยเฉพาะกับกลุ่มผู้ปกครองที่ไม่พร้อมส่งบุตรหลานไปเรียนในชุมชนเมือง จึงควรมีการศึกษาแนวทางอื่นๆ ที่จะช่วยพัฒนาคุณภาพการศึกษาของโรงเรียนขนาดเล็ก โดยเริ่มตั้งแต่การพัฒนาครูและผู้บริหารสถานศึกษาซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญในการพัฒนาคุณภาพการศึกษาของโรงเรียน

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาบริบทและความต้องการจำเป็นในการพัฒนาครูและผู้บริหารสถานศึกษาในโรงเรียนขนาดเล็กในจังหวัดนครศรีธรรมราช
2. เพื่อศึกษาองค์ความรู้เกี่ยวกับการพัฒนาครูและผู้บริหารสถานศึกษาแบบใช้โรงเรียนเป็นฐานจากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
3. เพื่อวิจัยและพัฒนารูปแบบการพัฒนาครูและผู้บริหารสถานศึกษาแบบใช้โรงเรียนเป็นฐานในโรงเรียนขนาดเล็กในจังหวัดนครศรีธรรมราช
4. เพื่อทดลองใช้รูปแบบการพัฒนาครูและพัฒนาครูและผู้บริหารสถานศึกษาแบบใช้โรงเรียนเป็นฐานในโรงเรียนขนาดเล็กในจังหวัดนครศรีธรรมราช
5. เพื่อประเมินผลการทดลองใช้รูปแบบการพัฒนาครูและผู้บริหารสถานศึกษาแบบใช้โรงเรียนเป็นฐานในโรงเรียนขนาดเล็กในจังหวัดนครศรีธรรมราช

6. เพื่อถอดบทเรียนการทดลองใช้รูปแบบการพัฒนาครูและผู้บริหารสถานศึกษาแบบใช้โรงเรียนเป็นฐานในโรงเรียนขนาดเล็ก ในจังหวัดนครศรีธรรมราช

ขอบเขตของการวิจัย

1. พื้นที่วิจัย ได้แก่ โรงเรียนขนาดเล็กในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา นครศรีธรรมราช เขต 4 จำนวน 5 โรงเรียน ได้แก่ โรงเรียนบ้านทุ่งชันหมาก โรงเรียนบ้านน้ำขาว อำเภอสิชล โรงเรียนวัดสโมสร โรงเรียนบ้านทุ่งชนและโรงเรียนบ้านอินทนิล อำเภอท่าศาลา จังหวัดนครศรีธรรมราช
2. ขอบเขตของเนื้อหา ได้แก่ การศึกษาเอกสารงานวิจัยและองค์ความรู้ที่เกี่ยวข้องเพื่อความเข้าใจในเรื่องการพัฒนาครูและผู้บริหารสถานศึกษาแบบใช้โรงเรียนเป็นฐานการวิเคราะห์บริบทและความจำเป็นในการพัฒนาครูในตรงเรียนขนาดเล็กในจังหวัด นครศรีธรรมราช การยกร่างรูปแบบการพัฒนาครูและผู้บริหารสถานศึกษาแบบใช้โรงเรียนเป็นฐานในโรงเรียนขนาดเล็ก การตรวจสอบ รูปแบบ การปรับปรุงรูปแบบ การจัดทำแผนและกำหนดรายละเอียดการทดลองใช้รูปแบบ การนำรูปแบบไปทดลองใช้ในแต่ละ โรงเรียนการประเมินผลการทดลองใช้รูปแบบ การสรุปผลและถอดบทเรียน และการขยายผลสู่เครือข่าย การนำเสนอรูปแบบและ แนวทางที่เหมาะสมเพื่อนำไปปรับใช้ขยายผลในแต่ละพื้นที่ทั่วประเทศ
3. ระยะเวลาในการทำวิจัย การวิจัยและพัฒนา มีระยะเวลาการดำเนินการ ต่อเนื่อง 3 ปี ในปีแรก (พ.ศ. 2554) เป็นสร้างและ พัฒนารูปแบบการพัฒนาครูและผู้บริหารสถานศึกษาแบบใช้โรงเรียนเป็นฐานในโรงเรียนขนาดเล็กในจังหวัดนครศรีธรรมราช ปีที่ 2 (พ.ศ. 2555) เป็นการทดลองใช้รูปแบบการพัฒนาครูและผู้บริหารสถานศึกษาแบบใช้โรงเรียนเป็นฐานในโรงเรียนขนาดเล็ก : กรณีศึกษาจังหวัดนครศรีธรรมราช และปีที่ 3 (พ.ศ. 2556) เป็นการขยายผลสู่เครือข่าย

ทฤษฎีที่ใช้ในการศึกษา/ที่เกี่ยวข้อง

Sabar & HaShahar (1999) ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างสภาพโรงเรียนกับการฝึกอบรมโดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน และ การศึกษารูปแบบการจัดการของโรงเรียนรวมทั้งผลของการฝึกอบรมโดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน และการนำผลของการฝึกอบรมโดยใช้ โรงเรียนเป็นฐานไปใช้เป็นการศึกษารายกรณี (case study method) โดยมีขั้นตอนการดำเนินการอบรม เช่น ขั้นตอนการหาความ ต้องการจำเป็นในการฝึกอบรม ขั้นตอนในการหาทางเลือกในการแก้ปัญหา ขั้นตอนในการตัดสินใจร่วมกันในการปฏิบัติการฝึกอบรม นอกจากนี้ยังพบว่าการอบรมในโรงเรียนที่มีการบริหารงานแบบกระจายอำนาจจะช่วยสนับสนุนการทำงานของครู เพิ่มแรงจูงใจ ทศคนดีในการทำงาน รวมทั้งช่วยสร้างวัฒนธรรมการเรียนรู้แบบร่วมมือรวมพลังในโรงเรียนอีกด้วย

Robinsom & Carrington (2002) ศึกษาการใช้รูปแบบการพัฒนาวิชาชีพครูโดยใช้โรงเรียนเป็นฐานที่เกิดจากความร่วมมือ ระหว่างโรงเรียนกับมหาวิทยาลัย เป็นการศึกษากรณี (case study method) โดยมีขั้นตอนการดำเนินการดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การสำรวจความต้องการจำเป็นการฝึกอบรม ใช้เทคนิคการอภิปรายกลุ่ม (Discussion) โดยให้ครูและผู้มีส่วน เกี่ยวข้องเป็นกลุ่มผู้ให้ข้อมูล แบ่งเป็นกลุ่มย่อยประมาณ 16 คน ประเด็นการอภิปราย คือ การจัดการกระบวนการเรียนรู้ ปัญหาการจัด

กระบวนการเรียนรู้ พื้นที่ของการพัฒนาวิชาชีพครู

ขั้นตอนที่ 2 การออกแบบการฝึกอบรม เป็นการดำเนินงานระหว่างนักวิจัยกับครูที่เป็นกลุ่มเป้าหมาย โดยเลือกมา 1 กรณี เพื่อเลือกจุดเน้นและรูปแบบการเรียนรู้ของครู ใช้เทคนิคการสนทนากลุ่ม (focus group) แบ่งครูออกเป็น 2 กลุ่ม คือ รูปแบบการเรียนรู้ของครู จุดเน้นความสนใจของครู และสารสนเทศที่ครูต้องการ

ขั้นตอนที่ 3 การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ นักวิจัยกับครูมีอาชีพและครูที่เป็นกลุ่มเป้าหมายร่วมกันวางแผนการเรียนรู้กับนักวิจัยคนที่สองและครูมีอาชีพ

ขั้นตอนที่ 4 การฝึกปฏิบัติจริงในห้องเรียน เป็นการดำเนินงานของครูที่เป็นกลุ่มเป้าหมาย เพื่อนำแผนการจัดการเรียนรู้และความรู้ต่างๆ ที่ได้รับจากขั้นตอนที่ 3 ลงสู่ห้องเรียน ใช้เทคนิคการสนทนากลุ่ม ในระหว่างการสนทนากลุ่ม ครูจะได้รับเอกสารและบทความที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาวิชาชีพครูแบบต่างๆ เพื่อช่วยให้ครูเลือกพื้นที่ความสนใจได้

ขั้นตอนที่ 5 การนิเทศและติดตามผล เป็นการดำเนินงานของนักวิจัยที่สองกับครูแต่ละคนที่เป็นกลุ่มเป้าหมาย นักวิจัยคนที่สองเข้าไปเยี่ยมชั้นเรียน เพื่อร่วมกันวางแผนและดำเนินงานตามหัวข้อความสนใจของครูแต่ละคน รวมทั้งการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้น ตลอดจนแผนการจัดการเรียนรู้ ขั้นตอนนี้อยู่ในช่วง สัปดาห์ที่ 2 - สัปดาห์ที่ 6 และใช้เทคนิคในการสนทนากลุ่มวันสุดท้าย 1 วันครึ่ง ระหว่างครูกลุ่มที่ 1 กับครูกลุ่มที่ 2 เพื่อร่วมกันแบ่งปันความรู้ร่วมกันและรายงานความก้าวหน้าในการเรียนรู้

ขั้นตอนที่ 6 การสะท้อนความคิดของครูในกลุ่มรูปแบบการจัดการฝึกอบรมโดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน ที่เกิดจากความร่วมมือระหว่างโรงเรียนกับมหาวิทยาลัย ใช้เทคนิคการสนทนากลุ่มใหญ่ ประเด็นของการสนทนา คือ ประโยชน์ของรูปแบบการฝึกอบรมโดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน จุดด้อยของการฝึกอบรม วิธีการทำให้เกิดความยั่งยืน ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จ การดำเนินงานนี้ใช้เวลาเพียง 1 วันครึ่ง

วิธีการวิจัย

การวิจัยและพัฒนารูปแบบการพัฒนาครูและผู้บริหารสถานศึกษาแบบใช้โรงเรียนเป็นฐานในโรงเรียนขนาดเล็ก : กรณีศึกษา จังหวัดนครศรีธรรมราช เป็นการวิจัยและพัฒนาโดยใช้การวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participation Action Research) ของเคมมิส และแมคแทกการ์ด (Kemmis and McTaggard) ซึ่งเป็นการวิจัยที่มีลักษณะเป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) ที่มุ่งแก้ปัญหาที่เกิดจากการปฏิบัติงาน/พัฒนางานโดยคนในหน่วยงานหรือองค์กรและนำข้อมูลค้นพบไปใช้ในการปฏิบัติงานที่มีการดำเนินงาน 4 ขั้นตอนคือ การวางแผน (Plan) ปฏิบัติตามแผน (Act) สังเกต/ตรวจสอบ (Observe) และสะท้อนผล (Reflect) ในลักษณะเป็นบันไดเวียนและในกระบวนการวิจัยจะมีบุคคลภายนอกมาร่วมวิจัยและพัฒนาในลักษณะการรวมพลัง (Collaborative) นอกจากนี้ยังใช้แนวคิดของการพัฒนาทั้งโรงเรียน (Whole School Approach Reform) ที่มุ่งให้บุคลากรทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องมีการพัฒนาไปพร้อมๆ กันอย่างเป็นระบบและมีส่วนร่วมอย่างเต็มที่ในการดำเนินงานที่ครอบคลุมทุกองค์ประกอบขององค์กร ซึ่งการดำเนินการวิจัยและพัฒนารูปแบบการพัฒนาครูและผู้บริหารแบ่งออกเป็น 3 ระยะ ในระยะที่ 1 เป็นการพัฒนารูปแบบการพัฒนาครูและผู้บริหารสถานศึกษาแบบใช้โรงเรียนเป็นฐาน ระยะที่ 2 เป็นการนำรูปแบบที่พัฒนาขึ้นไปทดลองใช้ และระยะที่ 3 เป็นการขยาย

ผลการใช้รูปแบบคู่มือช่วย คณะผู้วิจัยนำเสนอวิธีการดำเนินการวิจัยตามประเด็นหัวข้อ ดังนี้

1. ผู้ร่วมวิจัย

2. ขั้นตอนการพัฒนาแบบการพัฒนาครูและผู้บริหารสถานศึกษาแบบใช้โรงเรียนเป็นฐานในโรงเรียนขนาดเล็ก :

กรณีศึกษาจังหวัดนครศรีธรรมราช

3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

ผลการวิจัย

1. ผลการศึกษาริบทและความต้องการจำเป็นในการพัฒนาครูและผู้บริหารสถานศึกษาในโรงเรียนขนาดเล็ก พบว่า โรงเรียนทั้ง 5 โรงเรียนมีความแตกต่างกันด้านข้อมูลพื้นฐานทั่วไป คະแนนทักษะการคิด แต่มีสิ่งคล้ายคลึงกันคือ ชุมชนแวดล้อมให้ความสำคัญต่อการศึกษา ให้ความร่วมมือและต้องการให้โรงเรียนคงอยู่ต่อไป ส่วนครูและผู้บริหารมีความต้องการในประเด็นการพัฒนาแตกต่างกัน ส่วนวิธีการพัฒนาไม่แตกต่างกัน

2. ผลการศึกษาสังเคราะห์หาคำความรู้เกี่ยวกับการพัฒนาครูและผู้บริหารสถานศึกษาสามารถสังเคราะห์ได้ 3 ประเด็น คือ 1) การฝึกอบรมโดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน 2) การพัฒนาครูและผู้บริหารสถานศึกษาในโรงเรียนขนาดเล็ก และ 3) แนวคิดเกี่ยวกับรูปแบบ

3. ผลการวิจัยแลพัฒนาแบบการพัฒนาครูและผู้บริหารสถานศึกษาแบบใช้โรงเรียนเป็นฐาน พบว่าโรงเรียนมีรูปแบบการพัฒนาเป็นของตนเอง มีความสอดคล้องกับปัจจัยภายนอกและปัจจัยภายใน และมีคุณภาพด้านอื่นๆ เป็นไปตามเกณฑ์ที่กำหนดส่วนใหญ่เน้นการพัฒนาทักษะการคิดโดยใช้โครงงาน และการบูรณาการ ICT ในการจัดการเรียนรู้ จำนวน 1 แห่ง

4. การทดลองใช้รูปแบบ พบว่า โรงเรียนทุกโรงเรียนได้ทบทวนแผนดำเนินงานและจัดกิจกรรมตามแผน มีทั้งกิจกรรมพัฒนาครู การนิเทศติดตาม และสนับสนุนทรัพยากร ระดับโครงการมีการสนับสนุนวิทยากร เอกสาร และทรัพยากร การพัฒนาครูและผู้บริหาร การนิเทศติดตาม และจัดกิจกรรมแลกเปลี่ยนเรียนรู้

5. ความสำเร็จของการนำรูปแบบไปใช้ พบว่า ครูและผู้บริหารมีความเห็นว่ารูปแบบที่พัฒนาขึ้นมีความเหมาะสม สามารถใช้ได้ เกิดผลต่อครูและผู้เกี่ยวข้องตามจุดมุ่งหมาย ครูและผู้บริหารมีความรู้ความสามารถ ทักษะ และเจตคติต่อประเด็นที่ได้รับการพัฒนาเพิ่มขึ้นสูงกว่าก่อนพัฒนา นักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงขึ้น มีความสามารถด้านการคิด มีส่วนร่วมและสนใจการเรียนมากขึ้น ครู ผู้บริหาร และนักเรียนมีชิ้นงานจากการพัฒนาและการนำความรู้ไปประยุกต์ใช้

6. ผลการถอดบทเรียนจากการดำเนินโครงการ พบว่า ครูและผู้บริหารมีความเห็นว่าการเข้าร่วมโครงการเป็นสิ่งที่ดีมีประโยชน์ต่อโรงเรียน แต่จะมีปัญหาเรื่องภาระงาน เวลา และความรู้ความเข้าใจในประเด็นที่พัฒนาอย่างชัดเจน ผู้ปกครอง กรรมการสถานศึกษาและชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการเรียนการสอนมากขึ้นและให้การสนับสนุนการเรียนรู้ของนักเรียนมากขึ้น บทเรียนจากการดำเนินงานของโครงการนำไปสู่ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายเพื่อการพัฒนาคุณภาพโรงเรียนขนาดเล็กให้กับหน่วยงานต้นสังกัดทั้ง

ระดับประเทศ เขตพื้นที่ฯ และโรงเรียน

อภิปรายผล

1. ผลการศึกษาบริบทและความต้องการจำเป็น ในการพัฒนาครูและผู้บริหารสถานศึกษาในโรงเรียนขนาดเล็กในจังหวัด นครศรีธรรมราช พบว่า โรงเรียนขนาดเล็กทั้ง 5 โรง บางโรงจัดการเรียนการสอนระดับอนุบาลและประถมศึกษา บางโรงจัดการเรียน การถึงระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ตั้งอยู่ในพื้นที่ชนบท และกิ่งเมือง คุณภาพหรือผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของโรงเรียนอยู่ในเกณฑ์ ค่อนข้างต่ำ เมื่อเทียบกับเกณฑ์มาตรฐานต่างๆ หรือเทียบกับโรงเรียนขนาดกลาง และขนาดใหญ่ในตัวเมือง และพบว่า ครูต้องการ พัฒนาคณะเองเพื่อให้สามารถยกระดับคุณภาพการเรียนการสอนได้ นอกจากนี้ยังต้องการนิเทศติดตามอย่างต่อเนื่อง จากผลการวิจัย ดังกล่าวชี้ให้เห็นว่า โรงเรียนขนาดเล็กมีข้อจำกัดด้านบุคลากรและงบประมาณ สอดคล้องกับผลการศึกษาของ วรียพร แสงนภาพวร (2550) ที่นำเสนอปัญหาโรงเรียนขนาดเล็ก คือ มีครูไม่ครบชั้น ไม่ตรงสายวิชาเอก ขาดความชำนาญเฉพาะด้าน และได้รับงบประมาณ น้อย เนื่องจากได้รับจัดสรรค่าใช้จ่ายรายหัวตามจำนวนนักเรียน ปัจจัยดังกล่าวส่งผลต่อการบริหารจัดการเพื่อพัฒนาคุณภาพการเรียน การสอนและคุณภาพผู้เรียน

2. ผลการศึกษาค้นคว้าความรู้เกี่ยวกับการพัฒนาครูและผู้บริหารสถานศึกษาโดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน จากการศึกษาและเอกสาร ที่เกี่ยวข้อง พบว่า สามารถสังเคราะห์องค์ความรู้ที่สำคัญได้สามประเด็น คือ 1) การฝึกอบรมโดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน 2) การพัฒนาครู และผู้บริหารในโรงเรียนขนาดเล็ก และ 3) แนวคิดเกี่ยวกับรูปแบบ

องค์ความรู้ด้านการฝึกอบรมโดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน และการพัฒนาครูและผู้บริหารในโรงเรียนขนาดเล็ก เป็นแนวคิดที่นำไปสู่ การกำหนดกลยุทธ์และออกแบบกิจกรรมขั้นตอน/วิธีการพัฒนาครูและผู้บริหารสถานศึกษา เน้นการอบรมที่สอดคล้องกับสภาพปัญหา และความต้องการจำเป็นของโรงเรียน และลดข้อจำกัดของการอบรมที่ต้องพาสครูออกนอกโรงเรียน รวมทั้งการกำหนดบทบาท ผู้เกี่ยวข้อง เพื่อให้การพัฒนาครูและผู้บริหารสถานศึกษาดำเนินไปควบคู่กัน และส่งผลต่อการพัฒนาครูและผู้บริหารได้อย่าง ชัดเจน นอกจากนี้ องค์ความรู้เกี่ยวกับรูปแบบ จะช่วยให้ผู้วิจัยสามารถกำหนดองค์ประกอบของรูปแบบการพัฒนาและผู้บริหารได้ อย่างเหมาะสม และช่วยในการออกแบบการตรวจสอบคุณภาพของรูปแบบ

3. ผลการวิจัยและพัฒนารูปแบบพัฒนาครูและผู้บริหารสถานศึกษาแบบใช้โรงเรียนเป็นฐานในโรงเรียนขนาดเล็กในจังหวัด นครศรีธรรมราช พบว่า แต่ละโรงเรียนสามารถพัฒนารูปแบบในการพัฒนาครูและผู้บริหารสถานศึกษา เพื่อให้สามารถจัดการเรียนรู้ โดยใช้โครงการในการพัฒนาการคิดให้กับผู้เรียน ผลการตรวจสอบรูปแบบ พบว่า มีคุณภาพตามเกณฑ์ที่กำหนดได้แก่ ด้านความ สอดคล้องภายนอกและความสอดคล้องภายในอยู่ระหว่าง 0.80 – 1.00 ซึ่งเป็นระดับที่มีความสอดคล้องสูง ส่วนคุณภาพด้านอื่นๆ ได้แก่ ความถูกต้อง ความชัดเจน ความเป็นไปได้ในการปฏิบัติ ฯลฯ มีค่าเฉลี่ยระดับคุณภาพ ระหว่าง 4.20 – 5.00 อยู่ในระดับ คุณภาพมากถึงมากที่สุด นั้น ทั้งนี้เนื่องจากตรงเรียนได้ดำเนินการพัฒนารูปแบบตามขั้นตอน มีการวิเคราะห์บริบท สภาพปัญหาและ ความต้องการ ทำความเข้าใจสภาพปัญหา แนวคิดที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนความเป็นไปได้ในเชิงปฏิบัติของครูในโรงเรียนก่อนการกำหนด องค์ประกอบต่างๆ ของรูปแบบ กิจกรรมการอบรมเน้นการลงมือปฏิบัติดำเนินการโดยครูที่มีประสบการณ์ มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้

การนิเทศติดตามอย่างต่อเนื่องแบบกัลยาณมิตร สอดคล้องกับหลักการพัฒนาครูแลใช้โรงเรียนเป็นบ้านของสำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา (2547) ที่เน้นการพัฒนาเป็นการทำหน้าที่ตามภาระงานปกติเพื่อยกระดับคุณภาพและมาตรฐานวิชาชีพครูและคุณภาพผู้เรียน

4. ผลการทดลองใช้รูปแบบการพัฒนาครูและผู้บริหารสถานศึกษาแบบใช้โรงเรียนเป็นฐานในโรงเรียนขนาดเล็ก อภิปรายผลการวิจัยได้ดังนี้

4.1 โรงเรียนทุกโรงเรียนสามารถจัดกิจกรรมได้ตามแผนทั้งกิจกรรมพัฒนาครู นิเทศติดตาม และสนับสนุนทรัพยากรในการนำความรู้ไปใช้นั้น เนื่องจากระดับโครงการได้ประชุมชี้แจงกรอบการดำเนินงานในระยะที่สอง การทดลองใช้รูปแบบ 2-3 ครั้ง และโรงเรียนได้ทำแผนดำเนินการทดลองใช้รูปแบบอย่างละเอียดทุกขั้นตอน ประกอบกับมีการนิเทศ ติดตามจากระดับโครงการและสำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษาด้วย

4.2 ครูและผู้บริหารมีความเห็นว่า รูปแบบที่พัฒนาขึ้นมีความเหมาะสมสามารถใช้ให้เกิดผลดีต่อครูและผู้เกี่ยวข้องตามเป้าหมาย เนื่องจากรูปแบบของแต่ละโรงเรียนพัฒนามาจากสภาพปัญหาและความต้องการของครู ผ่านการตรวจสอบจากผู้เชี่ยวชาญ โดยมีผลการตรวจสอบคุณภาพทั้งความสอดคล้องภายในภายนอกและคุณภาพด้านอื่นๆ ในระดับมากถึงมากที่สุด

4.3 ครูและผู้บริหารมีความรู้ ความสามารถ ทักษะ และเจตคติต่อประเด็นที่ได้พัฒนาเพิ่มขึ้นสูงกว่าก่อนพัฒนา ทั้งนี้เนื่องจากเป็นประเด็นที่ตรงกับความต้องการของครูในความเป็นจริงครูทุกโรงเรียนเคยผ่านการอบรมเกี่ยวกับความคิดและการสอนโดยใช้โครงงานมาแล้ว แต่เนื่องจากเป็นการอบรมในห้องใหญ่ไม่ได้ลงมือปฏิบัติจึงไม่มั่นใจที่จะสอนโดยใช้โครงงาน ในโครงงานนี้จำนวนผู้เข้ารับการอบรมมีเฉพาะครูในโรงเรียนกลุ่มเป้าหมายได้ลงมือปฏิบัติในฐานะผู้เรียนกับศึกษานิเทศก์ผู้เชี่ยวชาญโดยตรงและได้เรียนรู้การทำโครงงานแบบง่ายจากครูต้นแบบด้านการสอนโดยใช้โครงงาน ทำให้มีความเข้าใจมากขึ้น และสามารถนำไปใช้พัฒนาการเรียนการสอนได้อย่างมั่นใจและเกิดการเรียนรู้เพิ่มขึ้นจากการปฏิบัติ (Learning by practice)

4.4 นักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงขึ้น มีทักษะการคิดเพิ่มขึ้น มีส่วนร่วมและสนใจในการเรียนมากขึ้น ทั้งนี้เนื่องจากครูปรับเปลี่ยนวิธีสอน ใช้สื่อมากขึ้น ทำให้นักเรียนมีส่วนร่วมในการเรียนมากขึ้นเป็นผู้ปฏิบัติด้วยตนเอง จึงมีความสุขในการเรียนสนใจเรียนมากขึ้น เกิดทักษะการคิดจากตั้งคำถามของครู รู้จักศึกษาค้นคว้าด้วยตนเองนอกจากนี้การใช้โครงงานยังช่วยส่งเสริมให้นักเรียนได้ฝึกทักษะการคิดพื้นฐานและทักษะการคิดระดับสูงด้วยตนเองมากขึ้น สอดคล้องกับสุวิทย์ มูลคำ (2545) ที่กล่าวถึงจุดประสงค์การสอนโดยใช้โครงงาน เพื่อพัฒนาทักษะการคิดของผู้เรียน

4.5 ครู ผู้บริหารและนักเรียนมีชิ้นงานของตนเองเพิ่มขึ้น เนื่องจากครูต้องเตรียมกิจกรรมการสอนเพิ่มขึ้นจากเดิมทำให้มีชิ้นงาน แผนการจัดการเรียนรู้ ใบงาน สื่อบทเรียนคอมพิวเตอร์ ผู้บริหารมีชิ้นงานแผนการพัฒนาครูสำหรับใช้ในการขับเคลื่อนการพัฒนาครูตามรูปแบบ ส่วนผู้เรียนมีชิ้นงานแผนที่ความคิด หนังสือเล่มเล็ก รายงานโครงงานเป็นชิ้นงานที่ได้จากการศึกษาค้นคว้า ลงมือปฏิบัติกิจกรรมตามขั้นตอนของโครงงาน

4.6 ครูและผู้บริหารมีความเห็นว่า การเข้าร่วมโครงการเป็นสิ่งที่ดีมีประโยชน์แต่จะมีปัญหาเรื่องภาระงาน เวลา และ

ความรู้ความเข้าใจในประเด็นที่พัฒนา ทั้งนี้เนื่องจากการเข้าร่วมโครงการทำให้ครูและผู้บริหารสถานศึกษามีโอกาสในการทำงานร่วมกันได้วิเคราะห์ปัญหาและความต้องการที่จะพัฒนาครู นักเรียน คุณภาพการศึกษาอย่างจริงจังมีการจัดทำแผนการพัฒนารูปแบบชัดเจน ได้เข้าร่วมกิจกรรมพัฒนาที่ตรงกับสภาพปัญหาและความต้องการ มีการนิเทศติดตามจากผู้บริหารและนักวิชาการภายนอก ทำให้เกิดการเรียนรู้เพิ่มขึ้น มีความมั่นใจในการปรับเปลี่ยนวิธีสอน แนวคิดและวัฒนธรรมการทำงานอย่างไรก็ตาม โรงเรียนขนาดเล็กมีภาระงานในฐานะที่เป็นหน่วยงานทางการศึกษาเช่นเดียวกับโรงเรียนขนาดใหญ่ที่มีความพร้อมด้านบุคลากรและทรัพยากรมากกว่า ทำให้ครูและผู้บริหารมีภาระงานมาก ไม่สามารถจัดสรรเวลาสำหรับการทำกิจกรรมตามรูปแบบที่พัฒนาได้อย่างเต็มที่ เกิดความล่าช้าในการทำงาน นอกจากนี้ครูบางส่วนยังต้องการความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับโครงการ ประเด็นที่พัฒนาให้ชัดเจนมากกว่านี้ เพื่อให้สามารถนำไปใช้พัฒนาการเรียนการสอนได้อย่างมีประสิทธิภาพ

4.7 ผู้ปกครอง กรรมการสถานศึกษาและชุมชน มีส่วนร่วมในการจัดการเรียนการสอนมากขึ้น และให้การสนับสนุนการเรียนรู้ของนักเรียนมากขึ้น ทั้งนี้เนื่องจากในการศึกษาบริบทของโรงเรียนได้มีการเชิญผู้ปกครอง กรรมการสถานศึกษาและตัวแทนชุมชนมาร่วมรับฟังและให้ข้อคิดเห็นด้วย นอกจากนี้ในการจัดการเรียนการสอนโดยโครงการนักเรียนอาจต้องเตรียมวัสดุ อุปกรณ์มาจากบ้านหรือนำงานกลับไปทำที่บ้านเท่ากับการใช้ชุมชนเป็นแหล่งเรียนรู้ เปิดโอกาสให้ผู้ปกครอง ชุมชนมีส่วนร่วมและสนับสนุนการเรียนรู้ของนักเรียนมากขึ้น

☞ ข้อเสนอแนะในการใช้ประโยชน์

1. การกำหนดรูปแบบการพัฒนาคุณภาพของโรงเรียนขนาดเล็ก ควรทำการศึกษาแนวคิดทฤษฎี งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ร่วมกับการบริบทสภาพจริงของโรงเรียน เพื่อกำหนดจุดเน้นในการพัฒนา และสร้างการยอมรับในการพัฒนา จะทำให้ได้รูปแบบที่มีความถูกต้องเชิงทฤษฎีและความเหมาะสมเป็นไปได้ในทางปฏิบัติ
2. โรงเรียนแต่ละโรงเรียนควรทำการทบทวนบริบทของโรงเรียนโดยการมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง และผู้ทรงคุณวุฒิในพื้นที่เพื่อปรับปรุงรูปแบบให้มีความเหมาะสมกับสภาพจริงของโรงเรียนมากที่สุด
3. โรงเรียนควรกำกับติดตามการดำเนินงานให้เป็นไปตามขั้นตอนและแผนปฏิบัติการของรูปแบบอย่างใกล้ชิด เพื่อให้ดำเนินการพัฒนาครูตามรูปแบบบรรลุตามเป้าหมาย
4. โรงเรียนควรจัดกิจกรรมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ภายในโรงเรียนและมีแผนการนิเทศอย่างเป็นระบบ เพื่อให้ครูเกิดความมั่นใจในการดำเนินงานมากขึ้น

☞ ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

1. การวิจัยครั้งนี้มีข้อจำกัดด้านระยะเวลาของทีมวิจัยและความพร้อมในการพัฒนาของแต่ละโรงเรียนต่างกัน การวิจัยครั้งต่อไปควรกำหนดพื้นที่วิจัยที่มีความพร้อมสูงเพียงหนึ่งโรงเรียน เพื่อเป็นโรงเรียนต้นแบบในการพัฒนารูปแบบและขยายผลไปสู่การพัฒนารูปแบบของโรงเรียนอื่นๆ

2. การวิจัยครั้งนี้เป็นการพัฒนารูปแบบการพัฒนาครูและผู้บริหารสถานศึกษาที่เน้นการพัฒนาทักษะการคิดของนักเรียนโดยใช้โครงการเหมือนกันทั้งโรงเรียน การวิจัยครั้งต่อไป ควรวิจัยและพัฒนารูปแบบการพัฒนาครูและผู้บริหารสถานศึกษา โดยกำหนดจุดเน้นการพัฒนาที่ต่างกัน หรือใช้นวัตกรรมที่หลากหลายในการพัฒนาทักษะการคิดเพื่อเสนอแนวทางที่หลากหลายในการพัฒนาคุณภาพโรงเรียนขนาดเล็ก

3. การวิจัยครั้งต่อไปควรมีการวิจัยเพื่อศึกษารูปแบบการพัฒนาครูและผู้บริหารสถานศึกษาของโรงเรียนขนาดเล็กเพื่อพัฒนาผู้เรียนแบบองค์รวม

4. การวิจัยครั้งต่อไปควรทำการศึกษาติดตามผลความต่อเนื่องในการพัฒนาครูและผู้บริหารสถานศึกษาหลังสิ้นสุดโครงการวิจัยแล้ว